

Clemens IX utramque districte et sub excommunicationis poena in praedictis regionibus prohibuerint. Artificium tantum excludendum censemus, non quidem latiori sensu acceptum, sed stricto prout illud ex cl. Reiffensteul supra definivimus; si enim latiori sensu sumatur in mercaturam proprie dictam convertitur, ut etiam doctores affirmant.

Post haec videamus quinam hanc incurrant excommunicationem.

Et clarum est ex Clementis IX Constitutione, eam illos incurrere ecclesiasticos viros tam saeculares quam regulares qui vel ab Apostolica Sede, vel a S. Congregatione de Propaganda Fide, vel a respectivis superioribus uti Missionarii vel quovis alio titulo ad Indias Orientales, praedictam Iaponiae provinciam, vel utramque Americae partem mittantur, vel ibi quomodolibet morantur.

Ergo personae ecclesiasticae sive saeculares sive regulares indigenae in praedictis locis existentes hac censura non percelluntur. Attamen si quis indigena in Europa degens ad praedictas provincias Missionum agendarum causa vel alio titulo mittatur, excommunicatione percellitur; etenim in lege non definitur cuius regionis Missionarii qui mittuntur esse debeant; sed hoc unum requiritur, ut cuiusvis ordinis, status, gradus, conditionis, Congregationis sint, vel a S. Sede Apostolica, vel a S. Congregatione

de Propaganda Fide, aut a respectivis Superioribus mitti debeant; quod circa indigenam in Europa ex. gr. degentem optime contingere potest. Hinc si qui Iaponici, et Indi ex America in Iaponiae Iesuiticam provinciam, vel in Indiam uti Missionarii mittantur, vel Americani ex Iaponia, India, Europa in Americam, dummodo negotiationem vel mercaturam exercent, excommunicatione percelluntur; nulla enim apparet ratio qua sint excludendi. Etenim et mittuntur, et uti Missionarii, vel alio titulo mittuntur, et negotiationem exercent; in iis ergo omnes conditiones adimplentur a legislatore praescriptae ut excommunicatio incurratur.

Quid autem si indigena Americae Meridionalis in Americam Septentrionalem uti Missionarius vel alio titulo destinatur; num excommunicationem effugiet si negotiationem exercent?

Non putamus; etenim conditiones requisitae ad excommunicationem incurrendam et in hoc adimplentur; ecclesiasticus enim est, saecularis, vel regularis, et a S. Sede, vel a S. Congregatione de Propaganda Fide, vel a propriis Superioribus ad missiones sacras peragendas, aut alio titulo mittitur. Qua de causa dum de indigenis loquimur, de illis tantum loquimur qui vel ibi existunt, vel ad propria ex aliis regionibus revertuntur, sponte, non missi, neve destinati missionum agendarum causa a Sancta

Sede Apostolica vel etc. Neque difficultatem facessunt verba: *aut in illis partibus quomodolibet morabuntur*: nil enim aliud dicunt quam quod hae personae ex aliis regionibus ad praedictas provincias transmigrare debeant, eisque sint extraneae, quamvis nec a Sede Apostolica, nec a Superioribus uti Missionarii, aut alio titulo ex. gr. praefecti, catechistae missae fuerint et ibi negotiationem exercent. Quod etiam patet ex verbo *commorari*, quod de eo dicitur qui loco in quo versatur est alienigena. At indigenae qui ibi sunt non sunt missi neque commorantur, sed ibi existunt; e contra indigenae qui ex aliis regionibus ad propria a Superioribus mittuntur officii alicuius agendi causa sunt reapse missi; ergo hi excommunicationem incurrunt si negotiationem exercent, non illi.

Quid ergo de indigena qui studiorum causa Romae degat, et cursu confecto, ad propria revertatur a nullo missus, num si negotiationem exercent, est excommunicatus?

Nequaquam; etenim in lege requiritur ut quis ad praedictas provincias vel missus sit, vel quaecumque de causa ibi commoretur; quod postremum de externis dicitur. Ille vero de quo loquimur, nec missus est, nec externus; ergo sub lege non comprehenditur.

Exinde deducitur, Missionarios esse non debere Europaeos ut vetitam actionem in dictis provinciis

exercentes excommunicationem incurrant; sed cuiusvis sint gentis quovis titulo illuc mitti debent. Num ne si Urbani VIII, (1625-1644) aut Clementis IX (1667-1670) tempore ad provincias illas missus fuisset sacrarum missionum agendarum gratia Africanus, vel Americanus, aut Sinensis excommunicationem evasisset, si negotiationem exercuisset aut mercaturam? Hoc nemo dixerit, cum et hi et alicuius religionis vel Presbyteri saeculares esse potuerint, et a propriis Superioribus, vel a S. Congregatione de Propaganda Fide missi; omnimodis proinde sub lege conclusi.

Non putamus tamen sub eiusmodi lege Episcopos comprehendi. Etenim Urbanus VIII religiosos tantum cuiuslibet Ordinis et Instituti negotiationem in dictis provinciis exercentes excommunicationi subiecit; hi vero non possunt esse Episcopi, qui de coetero non a propriis Superioribus, sed vel ab Apostolica Sede, vel a S. Congregatione de Propaganda Fide ad regendas missiones destinantur.

Quamvis autem Clemens IX excommunicatione feriat omnes et singulas personas ecclesiasticas tam regulares, quam saeculares, *cuiuscumque status, gradus, conditionis et qualitatis*; tamen sub hisce nominibus non veniunt episcopi 1. quia horum comprehensio ordinario exprimitur per verba *cuiuscumque sint dignitatis*; 2. quia hae personae mittuntur sub

nomine *Missionariorum*; episcopi autem hoc nomine non mittuntur; 3. nec vim inferunt alia verba: *aut quovis alio titulo*: dignitas enim Episcopalis non est titulus; qua de causa ea verba intelliguntur de aliis titulis qui non includunt dignitatem episcopalem, uti sunt praefecti Apostolici, Superiores Missionum, Oeconomi, Catechistae etc.; 4. quia Superioribus immediatis et provincialibus atque generalibus Ordinum, Congregationum et Societatum excommunicationem Pontifex comminatur si respective subditos delinquentes ab locis commissi per eos delicti non removeant; at non pertinet ad generales, multo minus ad provinciales, et multo etiam minus ad Superiores immediatos remove Vicarium Apostolicum, vel Episcopum ab suo Vicariatu; id enim pertinet ad Romanum Pontificem et ad Sacram Congregationem de Propaganda Fide.

Clarum est pariter ex eadem Clementis IX Constitutione, excommunicatione percelli Superiores immediatos, seu illos qui praesunt Sacri Evangelii praeconibus vel aliis quovis titulo in dictis provinciis commorantibus, ac provinciales et generales Ordinum, Congregationum et Societatum etiam Iesu, nisi subditos negotiatores puniant saltem per eorum a praedictis locis amotionem. Et haec adeo clara sunt et aperta ut expositione non indigeant.

At quaerimus: Superiores immediati sunt ne tantum regulares, aut etiam saeculares?

Ni fallimur: in lege excommunicantur uni Superiores regulares. Revera nobis clarum videtur verba *Superiores immediatos, ac provinciales et generales* pertinere ad sequentia: *praedictorum Ordinum, congregationum et societatum etiam Iesu*, quibus exprimuntur uni regulares; Sed regularium Superiores sunt regulares. Accedit quod Religiosorum Praefecti utique vocantur Superiores; at eiusmodi nomine non appellantur Praefecti presbyterorum saecularium Sacras Missiones apud exterarum provinciarum peragendum. Accedit etiam quod ordinario provinciales, multo magis generales non commorantur in locis ubi Sacrae Missiones peraguntur; qua igitur de causa excommunicantur? Profecto quia admoniti a Superioribus immediatis subditum delinquentem ex loco commissi delicti vel non removeant, vel remove nolunt. At id probat *Superiores illos immediatos* esse regulares, non saeculares.

Utique lectores nostri dicturi erunt per *Superiores immediatos* intelligi posse etiam *saeculares*. Verum quominus id concedamus sequentia obstant. Quidquid enim dicamus, verba: *respective subditos* referuntur unice ad Ordines, congregationes, et societates religiosas: Sed de eis in lege dicitur. *Superiores immediati, ac provin-*

ciales et generales; ergo sunt regulares non Saeculares; hi enim non sunt respective subditi ordinum religiosorum. Demum in lege odiosa benignior est interpretatio instituenda, et nemo sub ea est comprehendendus nisi comprehendi certo constet. Nos autem nescimus quomodo sub verbis latae legis comprehendantur Superiores saeculares; et doctiores iudicent.

Neque id novum aliquid est. Etenim et in Const. *Effraenatam* a Xisto V latam contra procurantes abortum (Cf. Comment. nostrum *Tom. II, Ap. XXXII*) quamvis de cursu Constitutionis etiam mulieres praegnantibus Pontifex recensuerit, tamen quin eas dum poenas intulit praetermisit, ab excommunicatione etiam hac de causa eximuntur.

Ut autem excommunicatio incuratur, non refert quo modo negotiatio et mercatura exerceatur; incurritur enim quomodolibet exerceatur, *quovis praetextu, titulo, colore, ingenio, causa, occasione et forma, etiam semel, per se, aut mediantibus ministris, seu aliis personis Subsidiariis, directe vel indirecte, tam nomine proprio, quam suarum respective religionum seu congregationum, ac Societatum, etiam Iesu, vel aliorum quorumlibet, et alias quovis modo et qualitercumque se ingerant vel imisceant*. Ita ut Romani Pontifices nullum reliquerint effugium ut eiusmodi pessimum vitium eliminare possent; atque ideo in ir-

ritum canones antiquos miserint, quibus mercaturae exercitium interdiceretur; qua de causa si qui semel et iterum eam exercuissent, poenas evadebant. Nostri Pontifices non ita; sed excommunicationi subdiderunt etiam missionarios illos qui *semel* negotiationem exercuerint.

Circa reservationem eiusmodi censurae [cl. Petrus Avanzini, *Acta S. Sedis Tom. VII, pag. 324*, putat eam simpliciter Romano Pontifici esse reservatam. « Puto, scribit, » congrue poni posse sub elencho » excommunicationum Romano Pontifici simpliciter reservato; eo videlicet modo, quo sub eo elencho » recensetur excommunicatio quarta » in eos inflicta, qui non denuncient » occultos Sectarum coriphaeos, et » duces *donec non denunciaverint*. » Similis enim clausula apposita est » excommunicationi de qua agimus, » per verba Constitutionis Clementinae. *A sententia vero excommunicationis huiusmodi per Superiores vel alium seu alios quoscumque, etiam quavis facultate suffultos, nemo ex praedictis delinquentibus absolvi possit praeterquam in mortis articulo constitutus nisi lucris huiusmodi prius restituitis*. Quod si conditioni lucri satisfecerit a quovis » Confessario absolvi possit, sicut » in mortis articulo ».

Ex quibus duo inferri posse videntur: eiusmodi scilicet excommunicationem ante lucri restitu-

tionem Romano Pontifici simpliciter esse reservatam; post restitutionem a quolibet ad confessiones approbato absolvi posse.

Verum alii Commentatores prope modum omnes affirmant eam nemini reservatam esse. Et quidem verius; in citatis enim Clementis IX verbis nullo modo apparet, eum Romanis Pontificibus absolutionem eiusmodi excommunicationis reservasse, cum Romanos Pontifices neque nominet; e contra cum Romani Pontifices sibi aliquam excommunicationis absolutionem quamvis simpliciter reservant, solent id exprimere per haec vel similia verba: *a qua (excommunicatione) non possit nisi a nobis vel pro tempore existente Romano Pontifice aut ab hac Apostolica Sede absolvi*, ut pluribus demonstrare possemus exemplis, quae tamen prostant in variis Capitibus et locis Commentarii nostri.

Exinde vero corrumpit ratio ab el. Avanzinio deducta ex comparatione huius Capituli cum Cap. IV excommunicationum simpliciter reservatarum. Etenim non ex verbis

illius Capituli dignoscimus excommunicationem illam esse Romano Pontifici reservatam; sed ex declaratione quae Capiti praemittitur, scilicet ex verbis: *Excommunicationi latae sententiae Romano Pontifici reservatae subiacerere declaramus*. Quam declarationem cum non habeamus neque in literis circularibus S. Congregationis de Propaganda Fide, neque in Constitutionibus Urbani VIII, aut Clementis IX, iure inferimus, excommunicationem praesentis Capituli nulli esse reservatam.

Neque quis obiiciat, in Clementis IX Constitutione prohiberi quominus quis sive Superior, sive alius quavis facultate suffultus ab eiusmodi excommunicatione delinquentem absolvat; etenim id non indicat hanc excommunicationem esse reservatam, sed delinquentem absolvi non posse *nisi lucris huiusmodi prius restitutis*; apponit scilicet Pontifex conditionem qua quis est absolvendus. Atqui eiusmodi conditio non indicat reservationem (1).

Qua de causa tenendum est, ex-

(1) Rationem ab Avanzinio allatam ita solvit el. Ballerini in notis ad Gury Tom. II. pag. 1007. Nota a). At nimis infirmum videtur argumentum petatum ex huiusmodi clausulis, quae mere praescribunt, quid exigendum de iure sit ab eo, qui absolvi postulat; nec alio sensu casus vi eiusmodi clausulae reservatus censerit potest R. Pontifici, nisi quatenus ipse ceu Legislator sibi reservat relaxationem harum obligationum, nempe tum denuntiandi in altero casu, tum in altero luca abdicandi. Atqui id ipsum dici potest de obligatione denuntiandi sollicitantes, de qua in numero praecedenti, neque enim cuiquam praeter Rom. Pontificem facultas fit eum absolvi, qui huic parere obligationi paratus non sit, neque tamen ea excommunicatio inter R. Pontifici reservatas cernitur. Ut definiatur itaque, euiusmodi elencho accensenda sit excommunicatio eiusmodi clausulis munita, inspiciendum

communicationem hanc non esse Romano Pontifici nec simpliciter reservatam; eam consequenter a quolibet ad Confessiones approbato absolvi posse ea tamen conditione ut delinquens prius luca ex negotiatione aut mercatura percepta restituat; cum enim potest, et non restituit, prava duci animi dispositione censendus est.

Putamus insuper, eum absolvi non posse quamvis se restitutum promittat; etenim Romanus Pontifex explicite eiusmodi conditionem ante absolutionem adimplendam statuit non simpliciter, sed in poenam admissi criminis; atque facultate absolvi, non adimpleta conditione, confessarium privavit. Qua de causa huic casui non possunt applicari leges aut regulae statutae pro iis qui restitutionem non exequentur; iis enim serio promittentibus restitutionem absolutio conceditur; cum arbitrio et prudentiae Confessarii committatur; neque ulla sit lex qua compellantur Confessarii absolutionem denegare non restituentibus quamvis hi serio se restitutos promittant, et promissionem sincero animo factam

esse diiudicare possint. At in casu nostro non ita: Pontifex enim ante absolutionem requirit omnino restitutionem lucri ex negotiatione percepti, idque in poenam admissi criminis, eiusque extirpationem, et facta quibuslibet Confessariis quavis facultate suffultis prohibitione absolvi nisi prius delinquentes restituant. Non potest igitur praesens casus resolvi regulis communibus, sed legis dispositioni standum est omnino.

Excipiendus est tamen mortis articulus, quia in lege diserte excipitur: *Praeterquam in mortis articulo, constitutus*, quo consequenter delinquens potest absolvi, quamvis lucris non restitutis; quavis id de causa contingat. In quo Romanorum Pontificum sapientium admirari debemus. Si enim in articulo mortis prohibentur Confessarii quominus absolutionem conferant iis qui ex iustitia restituere tenentur cum possint, vel eo quod furati sint, vel damnum intulerint, in casu nostro luca percepta ex negotiatione aut mercatura iure ecclesiastico prohibita derivantur, non ex furto, aut damnis illatis, aut

potius videtur, num casus adhuc R. Pontifici reservatus maneat, quando poenitens officio suo satisfacit. Atqui id solum contingit, cum agitur de sectariis; nam etiam post factam coryphaeorum denunciationem de iure a solo R. Pontifice non denuntians absolvi potest; in aliis autem casibus potest poenitens a quolibet Confessario absolvi. Nam alioquin nulla extitisset ratio, cur excommunicatio contra non denuntiantes sectariorum coryphaeos poneretur inter reservatas Pontifici, secus vero inter nemini reservatas collocaretur lata contra non denuntiantes sacerdotem sollicitantem. Cum itaque ad absolviendum eum, qui obligationi suae satisfecit, nulla specialis facultas necessaria sit, concludendum est, eiusmodi excommunicationes elencho nemini reservatarum esse adiungendas.

alia de causa iniusta; ideoque quantum ad iustitiam commutativam attinet nihil delinquentes restituere tenentur. Sapientissime igitur, et misericorditer Romani Pontifices exceperunt articulum mortis, quia in eo constituti talibus in circumstantiis physicis vel moralibus versari possunt, ut nec prudens sit, nec aliquando possibile ad lucra percepta restituenda eos compellere; ideoque censentur Romani Pontifices poenam relaxare ne animae in aeternum pereant. Quid igitur? Num ne delinquentes eiusmodi in articulo mortis constituti non sunt a Confessario monendi ut lucra percepta restituant?

Putamus hoc remitti confessariorum prudentiae, qui omnibus perpensis decernere debent quid pro infirmi aeterna salute expediens fuerit: idque ex lege. Si enim Clemens IX interdixit absolutionem negotiatoribus aut mercatoribus nostris conferre dum sanitate fruuntur, nisi prius lucra restituant, hanc autem conditionem pro iis qui in articulo mortis versantur praetermisit, non possunt Confessarii onus imponere quod imponendum esse ex lege non constat.

Haec vero relate ad delinquentes, eos scilicet qui eiusmodi negotiationes et mercaturas etiam semel exercuere.

At relate ad Superiores immediatos, vel provinciales aut generales non ita; hi enim, dummodo

legem latam exequi curaverint, a quolibet possunt absolvi, lucris nondum restitutis. Clemens IX enim delinquentes tantum qui ex illicitis negotiationibus lucra perceperunt absolvendos interdixit, nisi prius lucra restituerint; Superiores autem provinciales et generales nisi delinquentes puniverint, saltem per amotionem a loco quo deliquerunt. Cum ergo Superioribus aliis non edixerit absolutionem esse denegandam nisi prius lucra restituantur a delinquentibus, possunt ante horum restitutionem absolvi, nec delinquentium mora eis nocere potest.

Restitutio autem locorum Ordinariis, seu eorum Vicariis in spiritualibus generalibus, aut Officialibus, vel Apostolicis Vicariis, seu pro Vicariis est faciendâ, qui lucra restituta erogare debent in usum et commodum pauperum, hospitalium, Seminariorum ecclesiasticorum ac operariorum. Non tamen religionum, congregationum, societatum, etiam Iesu, seu Instituti eorum qui in praemissis, vel circa ea deliquerint, sed aliorum non delinquentium.

Haec sed vero quantum ad excommunicationem attinet: ceterae illatae poenae, ex. gr. privationis vocis activae et passivae, officiorum etc. subsistunt; etenim per Constitutionem *Apostolicae Sedis* nihil circa illas innovatum reperitur, ut non semel observavimus.

APPENDIX XL.

Excommunicantur sive Clerici sive laici qui Ecclesiarum, aliorumque piorum locorum bona, iurisdictiones, fructus, etc. in proprios usus converterint vel usurpaverint.

Excommunicationes Tridentinae de quibus egimus in praecedentibus capitibus nulli reservatae reperiuntur, haec autem de qua nunc agimus Romano Pontifici simpliciter est reservata. Quamvis autem de bona Ecclesiae usurpantibus *Vol. 1, p. 352* Commentarii nostri pertractaverimus, in eoque Capite exponendo nonnulla etiam de praesenti Tridentina excommunicatione dixerimus, tamen cum plurimae existant inter utrumque caput differentiae, Tridentinam hanc censuram diserte expendere censuimus, ut haec tractatio plenior et clarior evaderet; et referre hoc insuper in loco varia decreta possemus circa bonorum ecclesiasticorum emptores lata.

Porro Caput Tridentinum ita se habet *Sess. XXII, Cap. XI De Reformat.*

« Si quem Clericorum vel laicorum, quacumque is dignitate etiam imperiali aut regali praefulgeat, in tantum malorum omnium radix, cupiditas occupaverit, ut alicuius Ecclesiae, seu cuiusvis saecularis aut regularis beneficii, Montium pietatis, aliorumque piorum locorum iurisdictiones, bona, census ac iura etiam pheudalia et emphyteutica, fructus, emolu-

» menta seu quascumque obvendentiones quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se, vel alios, vi, vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quaesito colore, in proprios usus convertere, illasque usurpare praesumpserit, seu impedire ne ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur; is anathemati tamdiu subiaceat, quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus et redditus quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppositae personae, pervenerint, Ecclesiae eiusque administratori, sive beneficiato, integre restituerit; ac deinde a Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. Quod si eiusdem Ecclesiae patronus fuerit, etiam iure patronatus, ultra praedictas poenas, eo ipso privatus existat. Clericus vero qui nefandae fraudis et usurpationis huiusmodi fabricator, seu consentiens fuerit, eisdem poenis subiaceat, nec non quibuscumque beneficiis privatus sit, et ad quaecumque alia beneficia inhabilis efficiatur, et a suorum ordinum executione, e-